

Dr G. HENDRIKS
J. BOER
R. HAJER

WAT IS
COMMUNITY ORGANIZATION?
EEN KORTE VERKENNING

KALEIDOSCOOP - FLITSEN
van de
Academie voor Sociale en Culturele Arbeid

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	6
I Community Organization - Mode of noodzaak? Dr G. Hendriks	7
II Community Organization - Wegen en Grenzen. J. Boer	20
III Community Organization als volksopvoeding te velde R. Hajer	35

LITTERATUUR:

Cloeck, Dr H.P., Maatschappelijk Werk in Overgangstijd - Alphen aan de Rijn 1957.

Groenman, Prof. Dr Sj., Sociale Opbouw op territoriale grondslag, (Community Organization), Nederlandse Bond voor Sociaal Cultureel Vormingswerk, Utrecht 1957.

Hillman, Arthur, Community Organization and Planning - New York 1950

Himes, Joseph S., Social Planning in America - New York 1954

Ploeg, J.G.v.d., "Sociale wijkopbouw als vorm van community organization"- Sociaal Contact 1957.

Ross, Murray G., Community Organization ; - New York 1955.

Ross, Murray G., Case histories in Community Organization - New York 1958

Boer, J., Maatschappelijk Opbouwwerk - Amhem 1960, waarin zeer uitvoerige literatuur-opgave.

COMMUNITY ORGANIZATION ALS VOLKSOPVOEDING TE VELDE.

R. HAJER

Inleiding.

Ik meen dat het van nut zou kunnen zijn om meer dan tot nu toe gebruikelijk is, aandacht te schenken aan de verhouding tussen "community organization" en volksopvoeding. Wanneer ik nu zelf het één en ander over deze relatie wil proberen te zeggen, neem ik als uitgangspunt hiervoor een uitspraak van Biddle, die ergens zegt dat "community organizers" die zich meer met de mensen bezig houden dan met de uit te voeren programma's "*community educators*" zijn. ¹⁾

Men kan zich afvragen, hoe het komt dat in de beschouwingen over de werkwijze van de "community organization" en vooral in de praktijk de educatieve kant van het proces zo stiefmoederlijk wordt behandeld.

Waarom bestaat er steeds de neiging om toch bijna uitsluitend op de concrete resultaten van het proces van community organization te letten en het mijns inziens meest essentiële aspect ervan, namelijk *de vormende waarde voor de burgers die erbij betrokken zijn*, te verwaarlozen of als een min of meer toevallig begeleidend verschijnsel te bekijken? Ik geloof dat hiervoor verschillende oorzaken aangewezen kunnen worden, waarvan ik er enkele noem.

Community Organization geen verkoopkunde.

Allereerst is er de invloed van de "planners", van de zuiver planmatig denkende functionarissen, die bepaalde elementen van community organization gebruiken om hun concrete doeleinden sneller te verwezenlijken. Met een variatie op een Engels spreekwoord zou men kunnen zeggen, dat deze functionarissen ervaren hebben dat "if the way to hell is paved with good intentions, the way to community frustration is often paved with good research and good planning". ²⁾ En aangezien gefrustreerde mensen meestal lastige mensen zijn, beseffen zij dat een beperkte inschakeling en voorlichting van de bevolking soms nuttig kan zijn. Te veel overleg is in deze gedachtengang ook weer niet wenselijk, want dan wordt b.v. de overheid weer "te benaderbaar", aldus het oordeel van een aantal burgemeesters die bezwaar maakten tegen het stimuleren van streek- en dorpszelfonderzoek, waarin hun meer democratisch gezinde collega's betrokken waren. Men vindt dus dat het soms nuttig kan zijn om "de mensen het gevoel te geven dat zij erbij betrokken zijn". Maar of dit werkelijk het geval is, doet er van hun gezichtspunt uit bezien weinig toe, want het gaat deze functionarissen immers slechts om het welslagen

van de plannen, die *zij* goed en nuttig achten voor een gemeenschap.

Laat ons nuchter vaststellen, dat het niet mogelijk en niet nodig is om alle vernieuwingen in onze samenleving via processen van community organization tot stand te brengen. De Europort komt er niet door middel van discussiegroepjes met de boeren van Rozenburg (al zijn hier uiteraard wel voorlichting en overleg over de gevolgen van dit project voor de samenleving ter plaatse noodzakelijk). Doch laat ons wel oppassen voor verwarring: al gebruiken voornoemde "planners" elementen van community organization en al richten industrieschappen commissies voor contact met de bevolking op (hoe waardevol op zichzelf ook), daarmee houden zij zich nog niet met community organization of "community development" bezig.³⁾ Of zij dit doen hangt uiteindelijk af van de vraag met welke bedoeling zij de bevolking inschakelen. Goede verkoopkonde heeft als zodanig niets met community organization te maken, hoe groot het maatschappelijk nut van het te verkopen product ook moge zijn. Verwarringen, conflicten en onduidelijkheden dreigen vooral daar, waar de zuiver planmatig denkende personen in één verband samenwerken met diegenen die het wel om een integraal proces van community organization begonnen is. Voor laatstgenoemden is de planning wel een element in community organization, maar vervult daar een dienende rol en is als het ware de kapstok, waaraan het educatieve proces kan worden opgehangen. Kortom, wij zullen ook hier duidelijk schijn en werkelijkheid moeten scheiden.⁴⁾

Community organization meer dan milieubeïnvloeding.

Een andere verklaring voor de eenzijdige aandacht, die wordt besteed aan de concrete resultaten van het proces van community organization in plaats van aan het proces zelf, zou ook kunnen liggen in de wijze waarop men in de sociale paedagogiek de community organization wel benadert.⁵⁾

Men bespreekt community organization dan in verband met de maatschappelijke situatie als opvoedkundige factor, daarbij dus meer uitgaande van het gezichtspunt van de *funktionele* dan van de *intentionele opvoeding*, die kenmerkend is voor een bewust bevorderd proces van community organization.⁶⁾

Ook in het maatschappelijk werk is men soms geneigd om meer te letten op het totstandbrengen van concrete *voorzieningen* dan op het *proces* van community organization. Een verklaring hiervoor kunnen wij mijns inziens zoeken in het veelvuldig gebruik van de volgende redenering: "het" casework" helpt de mens om zichzelf beter aan te passen aan de maatschappelijke situatie; bij community organization werkt men precies anders om, want hier bevordert men de totstandko-

ming van betere maatschappelijke voorzieningen zodat de maatschappelijke omgeving beter aan de enkeling is aangepast". Vandaar het gemak waarmee een vertaling van community organization als "maatschappelijk opbouwwerk" wordt geaccepteerd.

Het is dan ook begrijpelijk, dat velen hierbij direct denken aan instellingen voor maatschappelijk werk, dorpshuizen, Groene Kruisgebouwen en dergelijke en bepaald minder of in het geheel niet aan de *groei van het vermogen van een bevolking om hun eigen problemen te onderkennen en op een democratische wijze samen te werken bij de oplossing daarvan*.

Slechts indien het begrip "omgeving" in een veel ruimere betekenis wordt gehanteerd, zoals b.v. door mejuffrouw Boer in haar recente boek in navolging van Hendriks wordt gedaan, kan men daarbij ook denken aan de ontwikkeling van betere sociale relaties.⁷⁾

Organisatie of educatie.

Verder hebben wij in de kringen van het Amerikaanse maatschappelijk werk ook nog te maken met een vanuit de historie der community organization verklaarbare begripsmatige tegenstelling, die wij verpersoonlijkt zien in de schrijvers Arthur Dunham en Murray Ross, welke tegenstelling uiteraard ook de opvattingen in ons land beïnvloedt.

Dunham bekijkt de community organization voornamelijk vanuit de ervaring der "councils of social agencies" en behandelt deze daarom vooral als een organisatorisch proces. Hij zegt uitdrukkelijk niets te willen weten van het opnemen van waardeoordelen en sociale doelstellingen in de methodiek zelve.⁸⁾

Ross staat hier lijnrecht tegenover. Hem komt m.i. de eer toe een zuivering der begrippen te hebben bevorderd. Ross stelt namelijk, dat het geen zin heeft om allerlei werkwijzen in de samenleving onder één noemer te brengen - i.c. die van community organization - indien daarmee in feite totaal verschillende doeleinden worden nagestreefd.⁹⁾ Vooral in de inleiding tot zijn "Case histories" (in deze 30 bladzijden m.i. duidelijker dan in zijn gehele eerste en meest bekende geschrift) heeft Ross de verschillende werkwijzen in een gemeenschap op verhelderende wijze tegenover elkaar gesteld. Mij ontbreekt de tijd om deze thans systematisch met U te bespreken. Ik vermeld slechts dat Ross duidelijk de volgende gerichtheden onderscheidt: de exploitieve-, de reform-, de planning-, de process- en de therapy-orientation.¹⁰⁾

Ross wil de term community organization nu reserveren voor die werkwijze, waarbij het uiteindelijk te doen is om de vormende waarde van het proces, waarbij het slagen van de

werkwijze dus niet in de eerste plaats wordt afgemeten aan de mate en het tempo waarin concrete voorzieningen zijn tot stand gebracht, coördinatie is bereikt of bevolkingsgroepen overtuigd werden door een actiecomitee, maar aan de mate waarin mensen beter hebben leren samenwerken, een beter begrip hebben gekregen voor elkaar en voor de situatie waarin zij leven en vervolgens hebben ontdekt, dat zij in staat zijn om hun omgeving mee vorm te geven en te veranderen. En dit laatste is dan geen toevallig begeleidend verschijnsel van een in wezen op pure efficiency en planmatigheid gerichte actie, maar het meest wezenlijke, namelijk de oefening in burgerzin, die beoogd werd via een bewust bevorderd proces van community organization.

Wat hiermee door Ross wordt geïmpliceerd, wordt door Biddle uitdrukkelijk geformuleerd: het gaat ons niet om "organization", maar om "community education".

Samenlevingsvorming.

Indien wij de zaken zo stellen, is ook de verwantschap tussen community organization en volksopvoeding duidelijk. Het is daarom begrijpelijk dat Stapel eens voorstelde om community organization te vertalen als "samenlevingsvorming", een vertaling die ik prefereer boven "maatschappelijk opbouwwerk", ook al omdat in deze laatste term een eenzijdige gebondenheid van "community organization" aan het maatschappelijk werk wordt gesuggereerd.¹¹⁾ Op de onderlinge relatie tussen community organization en volksopvoeding zou ik nu nog wat nader met U willen ingaan. Daarbij zou ik het niet willen hebben over community organization in de functionele sector van de volksopvoeding (een onderwerp voor een aparte lezing). Ik wil proberen om het karakter van respectievelijk de volksopvoeding en "community organization" te vergelijken, om daarna de mogelijkheid van een eventueel samenspel in de territoriale gemeenschap van buurt, wijk, dorp of streek na te gaan.

Zoals het begrip community organization tot veel misverstanden aanleiding kan geven (meer dan het begrip "community development"), zo is dit ook het geval met het begrip volksopvoeding. Als ik vanmiddag deze term hanteer, dan bedoel ik daarmee het vormingswerk door en voor volwassenen, dat zich richt op het gehele volk in zijn sociale en levensbeschouwelijke verscheidenheid.

In deze volksopvoeding - die zich in verschillende vormen zoals de volksopvoeding in en die buiten internaatsverband manifesteert - scheppen volwassenen zich een aparte ruimte, waarin zij samen kunnen luisteren, samen kunnen spreken en aan gemeenschappelijke activiteiten kunnen deelnemen. In

deze ruimte der volksopvoeding kan zich een vormingsproces aan de deelnemers voltrekken, dat hen beter in staat stelt om hun persoonlijke mogelijkheden te ontplooiën en volwaardig in hun verschillende samenlevingsverbanden te leven.

Tegenbewegingen.

Het lijkt mij zinvol om over het wezen en de doelstellingen van deze volksopvoeding nog iets meer te zeggen, voorzover dit tenminste relevant is voor onze beschouwing over de relatie van volksopvoeding en community organization.¹²⁾

Vanouds is de volksopvoeding gekenmerkt geweest door een zekere geestelijke opstandigheid, geboren uit onvrede met of ongerustheid over een bestaande situatie waarin de mens als individu of als lid van de samenleving niet voldoende tot zijn recht dreigde te komen. Het gaat hierbij niet om mensen die in sociale nood verkeren en daarbij hulp van buitenaf nodig hebben doch in principe om alle volwassenen, die zich mondige mensen weten en hun mondigheid dan ook willen bevestigen.

De volksopvoeding is daarom in wezen een tegenspeelster van de tijd (Picht), een tegenbeweging, geen service-instituut ten dienste van een bestaande maatschappelijke orde doch veeleer een kritische correctie daarop.

Vergelijken wij hiermee nu de gerichtheid in de community organization, zoals wij deze in navolging van Ross opvatten, dan valt ons een grote mate van overeenstemming op. Ook bij community organization hebben wij immers niet te maken met een efficiënte werkwijze zonder meer, doch met een door waarden bepaalde en door een visie gerichte werkwijze, die het m.i. verantwoord maakt dat sommigen ook bij community organization of community development niet slechts spreken over een proces of een methode, doch ook over een "beweging".¹³⁾ Zo stellen wij b. v. ook hier dat de mens noch in een volstreekte individualiteit, noch bij een volledig betrokken worden in een collectiviteit tot zijn recht komt, doch dat dit pas werkelijk het geval is indien hij persoon is d. w. z. met een eigen individualiteit zich onderdeel weet van een gemeenschap met andere mensen, met wie en voor wie hij in vrijheid verantwoordelijkheid draagt. Omdat wij in de huidige maatschappij constateren, dat dit persoon-zijn van de mens o. a. door een gebrekkig functioneren van de democratie onvoldoende beleefd kan worden, bevorderen wij processen, waarin deze waarde wel de volle aandacht krijgt, die zij behoort te krijgen.¹⁴⁾ Ook bij community organization hebben wij dus in wezen te maken met een "tegenbeweging".

Volk en integratie.

Een ander punt van overeenstemming tussen volksopvoeding en community organization treffen wij aan in de *gerichtheid op allen* - in wat de Amerikanen de "*wholeness*" noemen - die kenmerkend is voor beide. Wij verstaan in de moderne volksopvoeding onder "volk" immers niet meer de culturele "have not's", aan wie door een cultuurbezittende klasse cultuurgoederen uitgedeeld zouden moeten worden, doch het gehele Nederlandse volk.

Ook bij community organization zien wij deze gerichtheid op allen, want het gaat er bij community organization om dat in een territoriale samenleving de gehele bevolking - direkt of indirect via formele en informele vertegenwoordigers - bij het proces betrokken wordt en niet slechts een groepje vooruitziende en actieve burgers; het gaat ons in beginsel om alle subgroepen en niet slechts om enkele, die altijd wel open staan voor samenwerking. Vandaar ook dat de communicatie tussen de leden van een "actiecomite" en hun achterban bij de werkwijze van community organization zoveel aandacht krijgt.

Met deze gerichtheid op allen hangt de idee van *integratie* ten nauwste samen.

Het vergroten van de saamhorigheid en het versterken van de bereidheid om ook sociaal en cultureel vorm te geven aan het samenleven in een gemeenschappelijk verband, behoren vanouds tot de doelstellingen van de volksopvoeding.

Bij een toelichting op de doelstelling der volksopvoeding spreekt de Vries Reilingh o. a. ook over "de bevordering van een bewust volksleven in sociaal verband".¹⁵⁾ En Ross houdt niet op te betogen, dat het bij community organization niet slechts gaat om planning, doch om planning en gemeenschapsintegratie, waarvan hij de laatste de belangrijkste noemt.¹⁶⁾

Het medeburgerlijke aspect der volksopvoeding.

Beschouwen wij de beide "bewegingen" nog wat nader, dan constateren wij dat de volksopvoeding een breder terrein beslaat dan community organization. Zo omvat de volksopvoeding o. a. ook de musische en kunstzinnige vorming, die als zodanig met het proces van community organization niets te maken hebben (ook al is community organization een "kunst" en al is het mogelijk dat het concrete doel dat men via het proces van community organization nastreeft een muziektent of een volksmuziekschool is).

Volksopvoeding en community organization raken elkander echter wezenlijk op het terrein van de *medeburgerlijke vorming*, daar dus waar het ons te doen is om het zich bewust worden

van de betekenis van het samenleven van mensen in een gemeenschappelijk verband, dat om vormgeving vraagt en waarbij naar een oplossing voor gezamenlijke problemen wordt gezocht.

Het is niet mijn taak om thans met U na te gaan, welke sociale en politieke ontwikkelingen het noodzakelijk hebben gemaakt dat wij ons in de volksopvoeding en ook bij community organization zo uitdrukkelijk met het medeburger-zijn van de mens bezig houden.

Ik constateer slechts, dat het voor zeer velen bijzonder moeilijk is geworden om nog werkelijk te beleven dat de maatschappelijke situatie, waarin wij leven, mede door ons zelf bepaald wordt en mede door ons zijn vorm en inhoud ontvangt. De ingewikkeldheid van de meeste problemen en de grote dynamiek van vele ontwikkelingen maken het soms bijna onmogelijk om het geheel te overzien en daartegenover een houding te bepalen, laat staan om er invloed op uit te oefenen.

Wat proberen wij hier in de ruimte der volksopvoeding nu aan te doen? Allereerst bieden wij dus een *ontmoetingsruimte* aan, waarin de menselijke communicatie nieuwe mogelijkheden krijgt om zich te ontwikkelen. Programmatisch bezien kunnen wij vervolgens de volgende aspecten onderscheiden:

- a) het geven en ontvangen van *feitelijke* informatie;
- b) het bevorderen van inzicht in de *achtergronden* der feiten en ontwikkelingen, waarbij speciaal de onderlinge samenhang der verschijnselen en der levensgebieden onderwerp van het gesprek uitmaken;
- c) het bepalen van een *eigen houding* (want wij willen in de volksopvoeding niet blijven steken in een vrijblijvende beschouwing, die niet toekomt aan het zich engageren).

Vorming en werkelijkheid.

Hoe geven wij in de volksopvoeding nu deze informatie, hoe vergroten wij inzicht en stimuleren wij tot het doen van een eigen keuze?

De werkwijze van het volksopvoedingswerk brengt mee, dat de meeste instellingen (de buurthuizen nog het minst) daartoe de mensen a. h. w. tijdelijk uit hun dagelijkse levensmilieu halen en hen in een aparte ruimte - al of niet in internaatverband - samenroepen, alwaar het beoogde vormingsproces dan tot ontwikkeling kan komen. We zouden hier met een variatie op het Engelse begrip "extra mural" kunnen spreken over "*volksopvoeding binnen de muren*".

Het voordeel van deze werkwijze is o. a. dat de deelnemer, omdat hij in een andere ruimte komt, gemakkelijker afstand neemt van zijn milieu sneller bereid is vooroordelen op zij

te zetten en allerlei zaken in hun betrekkelijkheid te zien. Het nieuwe democratische groepsleven geeft hem de kans om inzichten te vernieuwen en het medemenselijk contact op een nieuwe wijze te ervaren. Deze werkwijze brengt echter ook verschillende problemen en bezwaren mee. Allereerst is het voor de leiding in dit werk bijzonder moeilijk - en dit geldt bij de medeburgerlijke vorming nog sterker dan bij de andere aspecten van de volksopvoeding - om "*levensecht*" te zijn, om de vraagstelling en de wijze van benadering in de programma's werkelijk te doen aansluiten bij de situatie van de mensen, zoals zij die "thuis" beleven en ervaren. Voor een internaat dat een regionaal of zelfs een nationaal werkteerrein heeft, klemt dit probleem vaak nog meer dan voor een plaatselijk instituut voor volksopvoedingswerk.

Een ander probleem in de volksopvoeding betreft de "*follow up*", de vraag dus naar wat er na de cursus, werkgroep, etc. gebeurt. Het begrip "nazorg" past hier uiteraard niet, maar het blijft een reële moeilijkheid voor vele deelnemers aan activiteiten in de volksopvoeding om de opgedane ervaring toe te passen en deze a. h. w. te enten op de praktijk van het dagelijkse samenleven in bedrijf, wijk, dorp of streek. En zo scheppen vele volksopvoeding-organisaties eigenlijk - zoals een leider van een vormingscentrum onlangs in een sombere buitreffend opmerkte - alleen "een stuk verleden", weliswaar een mooi verleden met vele goede herinneringen (zoals we vroeger min of meer romantisch aan een goed kamp terugdachten), maar overigens irreëel in die zin, dat dit "verleden" niet inspirerend meer kan werken in het heden omdat het daar te ver afstaat en er feitelijk geen relatie mee heeft. En toch gaat het bij de medeburgerlijke vorming en bij de volksopvoeding in het algemeen om dit heden, om die concrete situatie, waarin wij nu en dagelijks leven en werken. Daarin willen een verdiept inzicht en eengerijpte bereidheid tot keuze en tot actie zich verwerklijken.

De betekenis van Community Organization voor de volksopvoeding.

Hier wordt nu de betekenis van community organization voor de volksopvoeding duidelijk. Deze is a. h. w. een bijzondere vorm van de medeburgerlijke vorming, een "volksopvoeding, te velde", een speciale, *directe* pedagogische verschijningsvorm van de volksopvoeding met een eigen specifieke waarde¹⁷).

Wat kan immers méér werkelijkheidsgetrouw zijn dan het verzamelen van informatie in een dorps- of streekzelfonderzoek, samen met medeburgers die evenzovele concrete voorbeelden zijn van de verscheidenheid der samenleving en der menselijke overtuigingen?

Wat is levensechter dan het ontdekken van de veelzijdigheid van een probleem of van de samenhang tussen probleemgebieden of levensterreinen, wanneer men daar al werkende aan de bestudering en de oplossing van een concreet vraagstuk (b. v. de behoefte aan speelgelegenheid voor de eigen kinderen of de vergroting van de toeristische mogelijkheden in zijn dorp) *zelf* op stuit, al was het alleen al door te merken hoevele instanties zich ermee bemoeien en waarom zij dit doen.

Kan op bovengenoemde wijze community organization als "volksopvoeding te velde" een deel van de taak van de volksopvoeding "binnen de muren" overnemen, anderzijds kunnen wij community organization in dit verband ook beschouwen als een "follow up" ervan, dus als een *uitweg voor de behoefte aan actie* bij de deelnemers, die in de ruimte van het volksontwikkelingswerk is gewekt.¹⁸) Dan kan er b. v. een rechtstreeks verband ontstaan tussen het deelnemen aan een werkgroep over "het gezin in de huidige samenleving" en de activiteit van ouders in een ouderraad of schoolcommissie.

Deze "education in action", zoals een Amerikaans rapport "community organization" noemt, kan ook voor de *leiding* van het volksopvoedingswerk ("binnen de muren") van grote waarde zijn. Deelname eraan en nauw contact ermee kan deze leiding namelijk gevoeliger maken voor de werkelijke vragen en behoeften van de potentiële deelnemers en cursisten, waarop het volksopvoedingswerk wil inspelen en daardoor de waarde van de programma's in deze instellingen verhogen.

De bijdrage van organisaties voor volksopvoeding aan Community Organization-processen.

Tot nu toe hebben wij de community organization steeds benaderd van het volksopvoedingswerk uit, ons daarbij afvragende wat de community organization voor de volksopvoeding in de gebruikelijke zin van het woord te betekenen zou kunnen hebben.

Wij kunnen de vraagstelling echter ook omdraaien en ons de vraag voorleggen, wat het volksopvoedingswerk voor de community organization kan betekenen.

Het komt mij voor dat deze bijdrage allereerst gelegen zou kunnen zijn in *het vergroten en verdiepen van de belangstelling voor de vragen van de eigen plaats en de eigen streek en in het geven van informatie daarover.*

Daartoe zaler uiteraard in de programma's van vele instellingen voor volksopvoedingswerk nog heel wat moeten veranderen. Men heeft nu nog een goede kans om b. v. op het programma van VU- of Nutsafdelingen "in de buurt van Zoutkamp" wel beschouwingen over de Eskimo's aan te treffen maar niets i. v. m. de vraag wat er moet gebeuren als de Lauwerszee straks dicht zou gaan....

Verder zou de volksopvoeding door zijn wijze van werken kunnen helpen om *apathie te doorbreken en de bereidwilligheid van een plaatselijke bevolking om problemen aan te vatten kunnen vergroten*. Dat kan echter alleen, indien vele instellingen voor volksopvoedingswerk niet langer in de fase van de beschouwelijkheid blijven steken en gaan ontdekken dat de volksopvoeding in wezen een beweging is, die niet wil volstaan met het bevorderen van een individuele "algemene ontwikkeling", doch die ook wil wekken tot het zich met anderen inzetten voor een zaak.

Ook kan de volksopvoeding - en dat lijkt mij één van de belangrijkste functies van het volksopvoedingswerk in dit verband - *mee helpen om te voorzien in de grote behoefte aan leiders en de kwaliteit daarvan verhogen*. Allereerst kunnen een aantal leidinggevende personen uit het volksopvoedingswerk zelf - zowel beroepskrachten als vrijwilligers - meewerken in community organization processen. Enkele van hen hebben hier reeds een uitdrukking voor gevonden en spreken dan over hun "tweede gezicht". Ik zei al eerder dat dit meewerken ook voor hun eigen werk (hun "eerste gezicht") van veel nut kan zijn en dat niet slechts uit een oogpunt van public relations maar ook wat de inhoud van dit werk betreft. Maar ook bij de training van "nieuwe" leiders, dus bij de ontwikkeling van potentiële leiderschap in de gemeenschap, kunnen zij door de inrichting van daarvoor speciaal bestemde programma's een belangrijke taak vervullen. Daarbij moet met name aan het opvoeren van de bekwaamheid om met groepen te werken en het bijbrengen van inzicht in intergroepsrelaties worden gedacht.

Sehnert heeft er onlangs in "Adult Leadership" op gewezen dat ervaring met community organization- en community development-processen geleerd heeft, dat men bijna nooit voldoende aandacht aan de voorbereiding en training van de vrijwillige leiding in deze processen kan besteden. In zijn artikel komt hij dan ook tot een geheel andere indeling van de fasen van het proces van community organization, waarbij hij de gebruikelijke indeling - die al te zeer vanuit een planmatig denken werd opgezet - nog door vijf periodes doet voorafgaan, waarvan er één geheel is gewijd aan de training van de vrijwillige leiding in het community organization proces. 19).

Dan wil ik als bijdrage van de volksopvoeding aan de community organization nogmaals de *beïnvloeding van de intergroepsrelaties* noemen. Speciaal in de democratische sfeer van de werkgroep en in de microsamenleving van het internaatsverband kunnen de openheid en waardering voor mensen met een andere levensovertuiging en van verschillende sociale herkomst groeien, die de bereidheid om ondanks vaak diepgaande verschillen samen te werken versterken.

Tenslotte kunnen de organisaties, die werkzaam zijn op het gebied van de volksopvoeding als zodanig nog *hun medewerking verlenen bij het uitvoeren van concrete taken* in de processen van community organization ofwel hun leden en cursisten tot medewerking daaraan aansporen. Daarbij denk ik o. a. aan het helpen "opvangen" van nieuwe bewoners, het assisteren bij de organisatie van voorlichtingsavonden, e. d.

Volledigheidshalve memoreer ik nog dat de instellingen voor volksopvoedingswerk ook in de eigen functionele sector van het culturele werk initiatieven kunnen nemen, die kunnen leiden tot een betere integratie van volk en cultuur. Hierbij denk ik dus aan de totstandkoming van *culturele raden* e. d. die vaak uiterst eenvoudig begonnen als een agendabureau doch veelal later een breder werkterrein kregen.

Nieuwe taak voor vele instellingen.

Voor welke organisaties ligt t. a. v. deze bevordering van community organization-processen nu een taak? Dat zal men in de volksopvoeding uiteraard allereerst zelf moeten uitmaken. De bijdragen aan community organization - processen kunnen daarbij zowel hun oorsprong vinden bij het bestuur van een vernieuwde Nutsafdeling als b. v. bij een jongeren-groep van de PJGN. Wel meen ik dat hier een bijzondere taak is weggelegd voor de *buurthuizen*, die onder hun brede devies "samenlevingshulp" te willen bieden zowel een deel van de volksopvoeding "binnen" als van die "buiten de muren" tot hun taak kunnen rekenen en daarmee ook de activiteiten van andere instellingen in een gemeenschap kunnen trachten te integreren. 20)

Verder denk ik aan het belangrijke werk van verschillende *streekcentra*.

Het is mij ook bekend dat de *volks hogescholen* veel bemoeienis met de "volksopvoeding te velde" hebben. Als voorbeelden noem ik de morele steun, die door de volks hogeschool in Bergen wordt gegeven aan een grote groep oud-cursisten, die in Amsterdam-Noord het wijkleven nieuw leven proberen in te blazen en het regelmatig contact dat door de volks hogeschool Allardsoog o. a. met de functionarissen van de agrarisch-sociale voorlichting wordt onderhouden.

Tenslotte wil ik hierbij nog wijzen op de taak, die m. i. is weggelegd voor de *universiteiten*. De Nederlandse universiteiten hebben eenmaal verstek laten gaan, toen zij aan het begin van deze eeuw - anders dan de universiteiten in Engeland en Duitsland b. v. - weigerden uit hun ivoren torens te komen en niet mee wilden werken aan de ontwikkeling van het volksopvoedingswerk. Bij de huidige ontwikkeling van community organization en community development krijgen zij hun tweede kans. Ditmaal kunnen zij een voorbeeld nemen aan hun Ameri-

kaanse en Canadese zusterinstellingen, waarvan er verschillende speciale "departments of community development" of "community affairs" op na houden, die allereerst bedoeld zijn om belangeloos plaatselijk en regionaal opbouwwerk te consulteren, ook in de educatieve zin waarover wij vanmiddag spraken. In Earlham-college, waar de eerder geciteerde Biddle de scepter zwaait, gaat men nog een stap verder door de deelname aan deze dorps- en streekontwikkelingsprogramma's tot een verplicht onderdeel te maken van de vorming van alle studenten.²¹⁾

Dit brengt mij in de verleiding om over de meest ideale opleiding van de werkers in deze arbeid wensen te uiten, maar de tijd staat mij dit niet toe. Het meest wezenlijke, maar tevens het moeilijkste is daarbij wel de vorming van de juiste mentaliteit bij de student, die m.i. slechts in een zeer nauw en regelmatig onderhouden contact met de praktijk kan groeien.

Ik hoop met deze inleiding de nauwe relatie die er bestaat tussen volksopvoeding en community organization enigszins voor U te hebben verduidelijkt.

Het is aan de praktijk om deze verwantschap in het oog te houden en vorm te geven in een goed stuk teamwork. Is men tot dit laatste bereid, dan zal de volksopvoeding mee kunnen helpen bevorderen, dat de processen van community organization inderdaad processen van "community education," van "samenlevingsvorming" worden.

- 1) W.W. Biddle, "The cultivation of community leaders", New York 1953, blz. 7.
- 2) Vgl W.W. Biddle, t.a.p. 144.
- 3) De begrippen "community organization" en "community development" kunnen in het verband van dit onderwerp beide en door elkaar gebruikt worden. In de meer recente literatuur, voorzover deze buiten de kring van het maatschappelijk werk verschijnt, ziet men de neiging om "community development" als het meer algemene begrip te hanteren en bij community organization met name te denken aan de coördinerende werkzaamheden van sociale raden e. d.
- 4) Vgl. voor een beschrijving van een dergelijk conflict tussen verschillende werkwijzen het geval "South Haven" in Murray G. Ross, "Case histories in community organization", New York 1958, blz. 241 e.v.
- 5) Vgl. b.v. W. de Hey, "Pedagogiek en samenleving" in de bundel "Op zoek naar een pedagogisch denken", Roermond/Maaseik, 1958, blz. 39
- 6) Om misverstanden te voorkomen vermeld ik, dat ik in het vervolg van mijn betoog met name aan deze bewust bevorderde processen zal denken.
- 7) J.Boer, "Maatschappelijk opbouwwerk", Arnhem 1960, blz. 16/17.
- 8) A.Dunham, Community welfare organization, New York 1958, blz. 26/27
- 9) M.G.Ross, t.a.p. blz. 12. Zie ook M.G. Ross, "Community organization" (Ned. vertaling), Arnhem 1957, blz. 47.
- 10) M.G.Ross, t.a.p. blz. 4 e.v.
- 11) Mr C. Stapel, jaarverslag van de volkshogeschool "Allardsoog" te Bakkeveen, 1957.
- 12) Zie ook R.Hajer, "Over het karakter van de volksopvoeding" in de bundel "Om de leefbaarheid van het bestaan", Lochem 1959, blz. 121 e.v./ idem, "Over inhoud en methoden der volksopvoeding", "Volksopvoeding" 1960/2
- 13) Vgl. b.v. Irwin T. Sanders, "Theories of community development" in "Rural Sociology", Vol. 23 (1958) nr. 1 blz. 5.
- 14) Zie Murray G.Ross, "Community organization" (Ned. vert.) Arnhem 1957, hoofdstuk 3, o.a. blz. 111
- 15) H. D. de Vries Reilingh, "De volksopvoeding als vormende kracht in het sociale leven", inaugurele rede, Groningen 1950, blz. 8.
- 16) Murray G.Ross, t.a.p. blz. 74
- 17) Vgl. ook Howard Y. Mc Clusky, "Community development" in "Handbook of Adult Education" in the United States", Chicago 1960, blz. 419.
- 18) Vgl. , ook i.v.m. enkele volgende punten, "Community education in action", Cleveland 1948, blz. 42 e.v.
- 19) Frank H. Sehnert, "The community development process within a procedural framework", "Adult Leadership", Vol. 9, no. 9 (Mrt. 1960), blz. 262 e.v.
- 20) Vgl. o.a. E. Lopes Cardozo en Mr. C. Stapel - "Buurthuiswerk in de stad en ten plattelande", Stichting voor Maatschappelijk Werk in Zuid Holland, Den Haag 1959.
- 21) Vgl. W.W. Biddle, t.a.p. Chapter VI, blz. 73 e.v.

LITTERATUUR:

W.W. Biddle: "The cultivation of community leaders" - New York 1953.

J.Boer: Maatschappelijk Opbouwwerk - Arnhem 1960

Clarence King: Working with people in small communities, Case records, New York 1958

A.Dunham: Community Welfare Organization, principles and practice - New York 1958

Community Development, A, Handbook, United Kingdom, Colonial Office, Londen, 1958

Murray G.Ross: Community Organization - New York 1955 - Nederlandse vertaling: Gemeenschapsorganisatie - Arnhem 1957

idem: Case histories in community organization New York 1958

Irwin T. Sanders: Theories of Community Development - Rural Sociology - Vol. 23 1958, Cornell University Press.

Social progress through community development, United Nations, New York 1955.

TIJDSCHRIFTEN:

Community Development Review, (kwartaal-uitgave), International Cooperation Administration, Washington.

GEGEVENS BETREFFENDE DE AUTEURS

Dr G. Hendriks - Hoofd van de Afdeling Onderzoek en Maatschappelijk Opbouwwerk bij het Ministerie van Maatschappelijk Werk, 's Gravenhage.

J. Boer - Directrice Stichting Opbouw Drente, Assen.

R. Hajer - Stafdocent Academie voor Sociale en Culturele Arbeid, Groningen.

In de KALEIDOSCOOP-FLITSEN zijn verschenen

Nr A. M. Kamphuis

ONMAATSCHAPPELIJKHEID ALS MENSELIJKE
EN MAATSCHAPPELIJKE "MINUS-VARIATIE"

prijs f 0.90

Nr B. M. Kamphuis

DE
"EIGEN IDENTITEIT"
VAN HET
MAATSCHAPPELIJK WERK

prijs f 0.80

verkrijgbaar aan het adres van de
ACADEMIE VOOR SOCIALE EN CULTURELE ARBEID

Oosterhamriklaan 65
Groningen